

Կեղծ լուրեր, false news, fake news, կեղծ կայքեր, սոցիալական ցանցեր, նյութի աղբյուր, նյութի հեղինակ, քննադատական մտածողություն, սեփական համոզմունք:

1. Ի՞նչ եք հասկանում կեղծ տեղեկություն ասելով:
2. Այսօր՝ մինչև դասարան մտնելը, ի՞նչ տեղեկություններ եք ստացել:
3. Ժայռապատկերներից հետո տեղեկություններ փոխանցելու համար ի՞նչ միջոցներ են օգտագործվում:

Մարդը ոչ միայն ստանում է տեղեկություն, այլ նաև պահպանում է այն, փոփոխում, փոխանցում ուրիշներին: Անշուշտ, ձեզանից շատերը լսել են հետևյալ արտահայտությունը. **«Ով տիրապետում է տեղեկատվությանը, նա տիրում է աշխարհին»:**

Տեղեկատվության բնագավառում շատ է տարածված «կեղծ լուր» հասկացությունը: Կեղծ լուրերը ապակողմնորոշիչ տեղեկություններ են, որոնք ներկայացված են որպես իրական լուրեր: Կեղծ լուրերը լուրջ սպառնալիք են ներկայացնում ամբողջ աշխարհում: «Կեղծ տեղեկատվություն» կամ «կեղծ լուր» եզրույթն առաջացել է դեռևս 1439 թվականին՝ գերմանացի գիտնական Յոհան Գուտենբերգի տպագրության գյուտի ժամանա-

կաշրջանից: 16-րդ դարում տարածված է եղել *false news* արտահայտությունը, որը վերաբերել է թերթերում հրապարակված կեղծ լուրերին: Իսկ 19-րդ դարի վերջերից արդեն սկսել է լայնորեն կիրառվել *fake news* հասկացությունը: Հաղորդակցական տեխնոլոգիաների զարգացմանը զուգահեռ՝ փոխվել են կեղծ լուրերի ստեղծման և տարածման ձևերը: Կեղծ լուրերը տարածվում են կեղծ հարթակների միջոցով, որոնք հաճախ կրկնօրինակում են իրական լրատվական աղբյուրների տեսքը: Կեղծ լուրերում օգտագործվում են նաև կեղծ տեսանյութեր, նկարներ, գծապատկերներ, որոնք ստեղծվում են թվային ծրագրերի միջոցով: Արդյունքները կարող են լինել շատ համոզիչ՝ թույլ չտալով դրանք ճանաչել որպես կեղծ: Հետազոտությունները ցույց են տվել, որ կեղծ տեղեկատվությունն ավելի արագ է տարածվում, քան իրական լուրերը: Կեղծ լուրերը հաճախ պարունակում են տարօրինակ հայտարարություններ և առաջացնում են սուր զգացողություններ՝ զայրույթ կամ վախ: Այնուամենայնիվ, այդքան էլ հեշտ չէ որոշել, թե որ նորություններն են վստահելի, որոնք՝ ոչ:

Ուստի՝ որևէ նյութ օգտագործելուց առաջ պետք է.

1. **Ստուգել տվյալ նյութի աղբյուրը:**
Որպես կանոն կեղծ լուրերի կայքերի հասցեները պարունակում են ուղղագրական սխալներ:
2. **Գտնել տվյալ նյութի հեղինակին:**
Տեղեկություններ գտնել տվյալ նյութը հրապարակող հեղինակի մասին՝ հասկանալու համար՝ արդյոք նա վստահելի է:
3. **Ստուգել՝ արդյոք տվյալ նյութը այլ աղբյուրներ և՛ս լուսաբանում են:**
Ճշտել՝ հատկապես հեղինակավոր լրատվական աղբյուրները լուսաբանում են տվյալ նյութը:
4. **Ընտրված տեղեկատվությանը վերաբերվել քննադատորեն:**
Շատ կեղծ լուրեր միտված են հուզական ուժեղ ապրումներ առաջացնելու, օրինակ՝ վախ կամ զայրույթ:

5. Ստուգել ընտրված տեղեկատվության մեջ ներկայացված փաստերի իսկությունը:

Վստահելի նորությունները ներառում են բազմաթիվ փաստեր՝ տվյալներ, վիճակագրություն, փորձագետների մեջքերումներ և այլն:

6. Ստուգել մեկնաբանությունները:

Նույնիսկ իրական հոդվածը կամ տեսանյութը կարող է մեկնաբանություններ չունենալ. հաճախ հոդվածի հղումներն ու մեկնաբանությունները կարող են ավտոմատ կերպով ստեղծվել:

7. Համեմատել տարբեր աղբյուրներից ստացված տեղեկությունները:

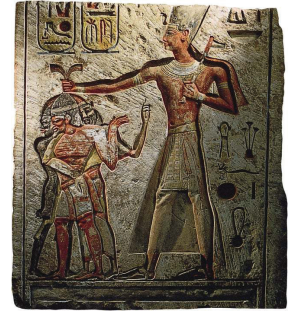
Մենք բոլորս ունենք համոզմունքներ: Որքան շատ տեղեկություններ ստանանք տարբեր աղբյուրներից և դիտարկենք տարբեր տեսակետներ, այնքան մեծ կլինի հավանականությունը, որ կկարողանանք ճիշտ եզրակացություններ անել:

8. Ստուգել՝ միգուցե հոդվածը կատա՞մկ է:

Երգիծական լուրերի կայքերը շատ տարածված են, բայց միշտ չէ, որ պարզ է՝ լուրը կատա՞մկ է, թե՞ իրական: Ուստի՝ պետք է այցելել տվյալ հարթակ և ստուգել՝ արդյոք երգիծական և զվարճալի պատմությունները բնորոշ են տվյալ հարթակին:

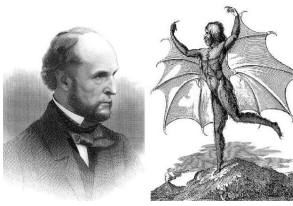
9. Ստուգել օգտագործված պատկերների իսկությունը:

Մերօրյա որոնողական համակարգերը թույլ են տալիս որոնում կատարել լուսանկարների միջոցով:

**Կեղծ լուրերը՝
պատմության
քառուղիներում**

Մ.թ.ա. 13-րդ դարում Ռամզես Մեծը ստահող լուրեր տարածեց՝ Քաղեշի ճակատամարտը ներկայացնելով որպես եգիպտացիների համար ցնցող հաղթանակ. նա իր գրեթե բոլոր տաճարների պատերին պատկերել է ճակատամարտի ժամանակ թշնամուն հարվածներ հասցնելու տեսարաններ: Եգիպտացիների և խեթերի միջև կնքված պայմանագիրը, սակայն, ցույց է տալիս, որ ճակատամարտն իրականում փակուղի էր:

Կեղծ լուրի օրինակ է նաև 1835 թ. Լուսնային մեծ խաբեությունը: Նյու Յորքի «The Sun» թերթը հոդվածաշար հրապարակեց այդ ժամանակ հայտնի աստղագետի մասին, որը, ըստ հոդվածաշարի հեղինակի, իր ստեղծած գերաստղադիտակով իբր դիտել էր Լուսնի վրա տարօրինակ արարածներով բնակեցված տարածք: Աղմկահարույց հոդվածների արդյունքում հետաքրքրասեր բաժանորդների նոր բանակ ավելացավ, սակայն մեկ ամիս անց հրապարակվեց, որ լուրը կեղծ էր:

Օրինակ՝ ստորև բերված նկարներում ա. և գ. տարբերակները ցուցադրված են եղել տարբեր հարթակներում, իսկ բ. տարբերակը իրական պատկերն է:

ա

բ

գ

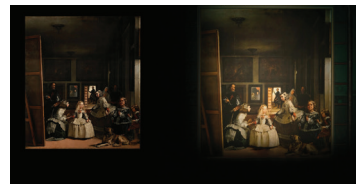
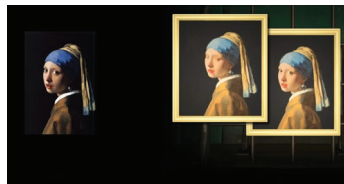
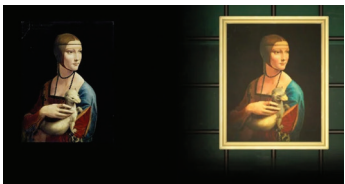
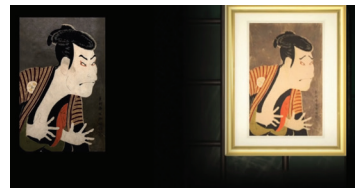
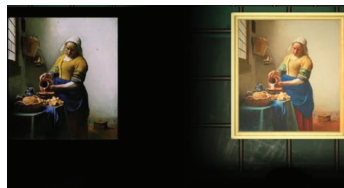
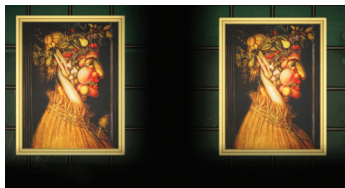

Հարցեր և առաջադրանքներ

1. Ինչպե՞ս կարելի է ստուգել պատկերների իսկությունը:
2. Թվարկել համացանցում կեղծ լուրերի կայքերը ճանաչելու, կեղծ լուրերի տարածումը կանխելու մասին խորհուրդներից մի քանիսը:

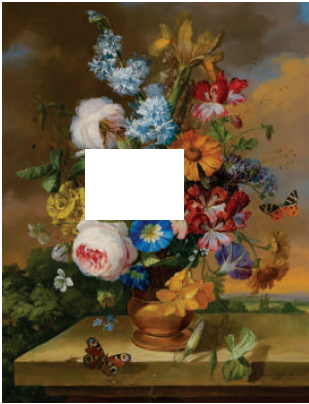
Առաջադրանք 1

Ուսումնասիրել յուրաքանչյուր նկարի ձախ կողմում տեղակայված իրական և աջ կողմում տեղակայված կեղծ նկարները: Գտնել տարբերությունները:

Առաջադրանք 2

ա. Ո՞ր ծաղիկն է պատկերված նկարում:

1.

2.

3.

4.

բ. Համադրել ալիքների պատկերները իրական նկարի հետ:

1.

2.

3.

4.

Ստորև ներկայացված նկարներից առաջինում Այնշտայնը հեծանիվ է քշում, միաժամանակ թիկունքում ռումբի պայթյունից առաջացած ծուխն է, մինչդեռ պայթյունի այս լուսանկարն իրականում արվել է Այնշտայնի մահից 7 տարի անց:

Այս կախարդական ամրոցը, ուր հավանաբար մեզանից շատերը կցանկանալին այցելել կամ գուցե ապրել այնտեղ, ցավոք, Թաիլանդում գտնվող ժայռի և գերմանական ամրոցի լուսանկարների համադրությունն է:

Ստուգի՛ր գիտելիքներդ

1. Ի՞նչ է կեղծ լուրը:

ա. Կեղծ լուրը ապակողմնորոշիչ տեղեկություն է, որը ներկայացվում է որպես իրական լուր:

բ. Կեղծ լուրը կողմնորոշիչ տեղեկություն է, որը ներկայացվում է որպես իրական լուր:

2. Վստահելի նորությունը ներառում է բազմաթիվ փաստեր:

ա. այո

բ. ոչ

3. «Կեղծ տեղեկատվություն» կամ «կեղծ լուր» եզրույթն առաջացել է դեռևս _____ թվականին:
ա. 1439
բ. 1539
գ. 1839
4. 16-րդ դարում տարածված է եղել false news արտահայտությունը, որը վերաբերել է _____ հրապարակված կեղծ լուրերին:
ա. համացանցում
բ. գրքերում
գ. թերթերում
դ. հեռուստատեսությամբ